

Протојереј Душан КОЛУЊИЋ

САБОРНОСТ И ЕВХАРИСТИЈА

Црква и саборност, толико је актуелна, и то баш у наше време, да јој се не би смело приступати без дужне озбиљности, а поготово тема Саборност и евхаристија, која представља полазну тачку и крајњи циљ једног могућег и правог живота у Цркви, као заједници тела и крви Христове.

Сигурно је да је у другим радовима израз „саборност“ детаљније објашњен. Овде о томе само неколико речи: При преводу Символа вере, израз „католичанска Црква“, преведен је на словенски језик са „саборнаја церков“, па даље на српски језик „саборна Црква“. Зато би, можда, на самом почетку требало указати на изразе, појмове: „евхаристијска саборност“ и „саборско устројство Цркве“.

Дух саборности, саборски начин решавања свих проблема у Цркви и израз монолитност, присутан је у Цркви већ од апостолоског доба. Међутим, чињеница је да је „већина првих сабора, ако не и сви, тицала се, у крајњој линији, проблема евхаристијског општења“. О томе јасно говори и Пето правило Првог васељенског сабора, где је реч о одлучивању појединих чланова Цркве од литургијског општења. Дубоки смисао овог правила садржи се у идеји да је саборност, тј. синодалност рођена из вере Цркве, по којој евхаристијско општење у једној општини јесте ствар која се тиче свих општина у свету. (Ту је, пре свега, реч о поштовању одлуке једне општине у другим општинама, данас једне епархије или помесне цркве у другим епархијама и помесним црквама. Нажалост, морамо констатовати, да у тим односима, на свим нивоима у Православној цркви, постоје видни, а тиме и штетни пропусти и недоследности. Зато, пре почетка нашег дијалога са инославнима, морамо се потрудити у очувању саборног духа у Православљу).

Црква, у свом оснивачком и развојном периоду, није дозвољавала било какве провизорности или нејасности. Ако је у свакој цркви, у свакој општини са епископом на челу, виђен пуни израз саборности, није Црква дозвољавала да се те „евхаристијске општине“ затварају у саме себе, било потпуно (тј. одељујући се од осталих), било делимично (тј. не дозвољавајући вернику друге општине да се причести у овој или пак примајући у општење — причешће — верника који је од своје општине био одлучен од причешћа), јер би оне тада повређивале ПРАВУ ЕВХАРИСТИЈСКУ ПРИРОДУ СВОЈЕ КАТОЛИЧНОСТИ (САБОРНОСТИ) и католичански, саборни карактер Евхаристије. Сабор је, дакле, био један

* Предавање одржано на четвртом Симпозиону православних теолога (25—27 јуна 1986) у Београду.

неизбежан одговор на ову дилему, и његов настанак треба схватити у светлости ове ситуације.

Дакле „свака евхаристијска општина (заједница) открива у једном одређеном месту ЦЕЛОГА ХРИСТА и коначно есхатолошко јединство свих у Њему. Али, тиме се признаје иста реалност и у другим евхаристијским општинама. Значи, свецели Христос, Црква саборна били су присутни у свакој евхаристијској општини. Свака, дакле, евхаристијска општина била је у потпуном јединству са другима, не ПО НЕКОЈ СПОЉАШНОЈ СТРУКТУРИ НАМЕТНУТОЈ ОДОЗГО, него силом свецелог Христа присутног у свакој од њих. Епископи, као главе ових општина, скупилајући се на саборе, нису изражавали ништа друго него оно што Свети Игњатије писао једном: „Епископи, који су по свим крајевима земље, у вери су Исуса Христа“. Благодарети евхаристијском погледу на „католичанску (саборну) Цркву“, проблем односа између „католичанске цркве — једине у свету“ и „Црква католичанских“ по разним местима (тј. локалних), био је решен ван сваког сматрања локалне Цркве као непотпуне, или ван сваке схеме приоритета једне над другом, него је решен у смислу ЈЕДИНСТВА У ИДЕНТИЧНОСТИ.

Дакле, оно што је свака евхаристијска општина била позвана да објављује и сведочи, није био само један део Христа, него цео Христос, не делимично или локално јединство, него пуно есхатолошко јединство свих у Христу. То значи да узајамно искључење између локалног и универзалног није било могуће у евхаристијском контексту, јер је једно аутоматски било укључено и садржано у другом.

Овај принцип је налазио свој израз у структури евхаристијске општине кроз чињеницу што је глава ове општине био везан са другим евхаристијским општинама у свету самим овојим посвећењем (рукоположењем). Чињеница, да су најмање две или три суседне Цркве требале да узму учешћа у сваком епископском посвећењу, повезивале су на један радикалан начин епископа, а с њим и евхаристијску општину, у којој се вршило његово посвећење, — са осталим еврахистијским општинама раширеним по свету. Овај факт не само да је дозвољавао сваком епископу да овласти једнога од своје сабраће у епископату, да кад му дође у посету, председава његовој сопственој евхаристијској општини (да чиноначалствује на Литургији), него је требало такође да буде један од основних фактора појаве епископалног саборног или синодалног система. Па ипак, поред све ове јасности, место које „синод“ или „сабор“ заузима у контексту саборности првобитне Цркве, представља један од најтежих проблема.

О схватању и утемељивању саборности Цркве, на првом месту у евхаристијском поимању, у првим вековима Цркве, препоручио бих изванредну студију професора Атинског универзитета др Јована Зизиуласа, **Евхаристијска заједница и католичност (саборност) Цркве**, у преводу оца Атанасија Јевтића, а ми ћемо се потрудити да, кроз схватање евхаристијског, литургијског јединства и саборности, докучимо и неке од проблема који приписују савремену Цркву, конкретно Српску православу. Најпре уопште да бисмо о Евхаристији схватили значај саборности и како да је остварујемо у свакој црквеној општини.

Евхаристија је у Православљу израз који се односи на приношење велике жртве Христове (тела и крви), која се врши на Литургији. Истим именом се назива и Литургија, као заједничко јавно дело народа Божјег у Христу. Другим речима, Литургија је била, а и данас је незамислива изван и без евхаристијског сабрања, изван Цркве као заједнице, као тела Христовог. Зато се евхаристија у Православљу не сматра једном од Светих тајни, него као тајна и откривење саме Цркве, тајна сабрања, тајна општења или заједнице и тајна јединства Христа и Његове Цркве, Христа и верујућих као удова (чланова) Његовог богочовечанског тела (о. Атанасије). Према томе Литургија представља службу и она је општа обавеза, која обавезује све људе на поштовање Бога. Она је најсветије служење које води свој почетак од самог Сина Божјег и установљено је ради освећења синова човечјих. Литургија је такво служење које узноси наш ум до познања скривених тајни, тј. ма да и скрива под велом обреда дела и страдања Христова и под видом хлеба и вина самога Христа, она нам заједно с тим дозвољава да Га тајанствено видимо и шта више, кроз примање небеске хране (светих дарова) ставља у тајанствени залог и наду да ћемо наследити живот небески.

Пред крај Тајне вечере Христос је преломио хлеб, дајући га ученицима, уз речи: „Ово је тело моје које се за вас ломи“... , а затим је благословио вино, говорећи: „Ово је крв моја која се за вас и за многе пролива“... Од тог момента сам Христос је постао жртва, која се приноси Оцу и Он је позвао апостоле да се причесте, тј. да Њега самог узму за храну, као освећену жртву и да на тај начин и сами узму учешћа у Његовом жртвоприношењу.

Господ Христос је те вечери учинио своју голготску жртву доступном свима људима, у свим крајевима и за сва времена. „Заклана жртва“, крвна жртва, Он је могао бити само у једно одређено време и на одређеном месту :на Велики петак, на Голготском крсту. Али, Он је зажелио да се у том стању „клане жртве“ пренеси и у друга места и у друга времена, кроз највише натприродно чудо. Због тога је Он, уочи своје крсне смрти, принео себе бескрвно на жртву, делењем хлеба и вина, који су постали Његово тело и крв. На тај начин Литургија је за хришћане постала средство које им даје могућност да учествују у жртви Христовој и да с том жртвом сједињују своје лично жртвоприношење.

Дакле, Он се овом голготском жртвом само једном, за сва времена, ради потпуног уништења греха, јавно и потпуно узнео на небо, где седи с десне стране Бога и више је неће (у том облику) понављати (Јевр. 9, 12 24—26; 10, 12, 14), јер „једно приношење је, наиме, заувек довело до савршенства оне који се освећују“ (10, 14), па тако и сада, на земљи, у другом облику треба да буде Његова жртва, у којој би Он себе увек приносио, као на крсту.

Његову спасоносну заповест о понављању голготске жртве у другом облику: „Ово чините у мој спомен!“, Црква испуњава у свакодневном приношењу бескрвне жртве. Овде је Он сам првосвештеник, а сам је и жртва за цео свет. Што је било на крсном олтару, то је и овде и томе се ми клањамо на нашим олтарима, тј. часној трпези. „Не прино-

симо ли ми", пита Свети Јован Златоуст „жртве сваки дан? Приносимо", одговара сам „али то је једна жртва, а не многе. Спаситељева жртва је једном принесена на крсту и узнесена у Светињу над светињама на небу. А ово је њена слика и ми у њој увек приносимо једног и истог Исуса Христа". Свети Кипријан сматра да је свештенорадња, коју ми вршимо, само страдање нашег Спаситеља. Свештеници нису ништа друго до видљиво оруђе Христовог свештенослужбеништва.

Најузвишенија молитва, коју би човек могао да упути Богу, свакако је молитва Евхаристије, у којој се Исус Христос представља присутнима на олтару, приносећи Богу Оцу тело и крв своју за цео свет. Ако би скупили све заслуге свих Божјих угодника, садашњих, прошлих и будућих, ипак би савршенију хвалу и част Богу учинила само једна једина Литургија, коју врши свештеник, па макар он био недостојан и грешан. Свети Дионисије Ареопагит каже да све тајне добијају печат свога савршенства искључиво од Свете тајне евхаристије. Нема на земљи другог, савршенијег средства којим би верници могли ући у тешњи савез са Христом Спаситељем, него што је причешће тела и крви Његове у најсветијој Евхаристији.

Превасходство Литургије над осталим богослужењима састоји се баш у томе што се у њој сам Христос појављује као првосвештеник, што Он самога себе приноси на жртву и тиме прославља Оца бескрајно савршеним и величанственим служењем. Отуда и произилази то њено високо достојанство, тако да ане само на земљи, већ ни на небу нема ништа светије од ње. Свети Амвросије Милански каже да, ако би се пред нашим очима и небеса отворила, не би ни тамо нашли ништа светије од онога што се врши на нашим олтарима.

На Божанској литургији Господ Исус Христос истинито, стварно присуствује на Светом престољу. Још за време свог земаљског живота Христос је обећао да ће себе дати за храну људима: „Ако не будете јели моје тело и пили моју крв, нећете имати живот вечни". Ма да су ове речи изазивале негодовање и згражавање (десило се да су Га и неки ученици тада напустили) ипак је Христос неколико пута поновио своје тврђење. И он настоји да Његове речи схватимо у буквалном, а не у преносном смислу. То није инсистирање: следујте моме учењу и храните се њиме као хлебом. . . Слушајте ме и гасите своју жеђ мојим речима. . . Никако. није реч о симболима, већ о реалности. За храну се даје баше Његово тело и Његова крв.

Наравно да је могуће доћи у заједницу, у контакт са Богом ако поједемо парче обичног хлеба, ако удишемо мирис цвећа, ако посматрамо лепоте света или, како кажу научници, ако се удубљујемо у тајне васионе. Тачно је да је Бог свуда и у свему. Али у хлебу и вину, **ПРЕТВОРЕНИМ У ТЕЛО И КРВ БОГОЧОВЕКА**, Он присуствује на необичан, али потпуно стваран начин. Ово присуство Христа у Евхаристији је потпуно реално, мада тајанствено, када свештеник претвара хлеб и вино у тело и крв Христову. Зато је потребно веровати речима Христовим: „Ово је тело моје, које се за вас ломи. . . „ово је крв моја која се за вас пролива". . . Баш ничега нема што би нас упућивало да ово схватимо у преносном или симболичком смислу. Ово присуство ми не можемо осетити нашим телесним чулима, као што не можемо по-

моћу њих да осетимо присуство душе у телу или знања у мозгу. Присуство Христа у хлебу и вину (што се на црквеном језику зове Евхаристија), могуће је упоредити са присуством душе у телу.

Поставља се и питање: како Христос може истовремено да присуствује у безбројним светим даровима, који се приносе широм света? Одговор је: Он присуствује у даровима као душа у телу. Душа целином присуствује у сваком делу тела, у коме живи. Човек, који говори на радију или телевизији, кажемо, присуствује истовремено у свим крајевима света, код својих слушалаца, захваљујући њиховим радио или ТВ-пријемницима. Ово поређење са радијом дозвољава нам да бар издалека осетимо каквом је љубављу било испуњено Христово срце, када је установио Евхаристију, ово дивно, ничим ограничено, ни временом ни простором, средство, које свештениковим служењем, омогућава Христово реално присуство, да се и кроз двадесет векова и на било ком делу земаљске кугле „укључимо“ у дело Христово, Који себе приноси на жртву Оцу.

На Литургији, након призивања Светог Духа и претварања дарова, нема више ни хлеба ни вина: остаје само њихов спољашњи облик. То, што ми видимо, што осећамо чулом укуса, што додирујемо својим рукама, представља нам се као хлеб и вино, али у суштини то више нису хлеб и вино, већ тело и крв Господа. Уствари, увек треба знати разликовати спољашност од суштине. Наша личност, наша, да тако кажемо, „суштина“, остаје иста у току целог живота, ма да се наша спољашњост — лице, раст итд. мења. У Евхаристији се дешава обрнуто: Суштина се мења, а спољашњост остаје непромењена.

Данашња наша Литургија произилази из ритуалне вечере јеврејске Пасхе — то никада не треба заборавити. Баш у време те вечере, а ради потпунијег схватања њеног смисла, Христос је извршио жртвоприношење (хлеба и вина). И то жртвоприношење остаје вечера. Поћи на Литургију — то значи исто што и сести за заједничку трпезу целе хришћанске породице, да би се заједнички хранили телом Христовим. То је стварно вечера — на којој је важније од свега појава Хране, тј. тела и крви Христове, а затим раздавање те божанске хране, тј. причешће. Све остало — молитве, обреди, сва остала свештендејства — само истичу те централне моменте Свештене вечере.

Христос је могао изабрати за Евхаристију неку драгоценију ствар, него што су то хлеб и вино, или пак неку отменију храну. Али не — Он је дао предност најобичнијој храни, оној која је доступна увек и свуда, до које могу доћи и најсиромашнији, незапослени. Христос је директно рекао: „Тело моје је истинита храна. . . Крв моја је истинито пиће. . . Ако не будете јели тело моје и пили крв моју, нећете имати живот вечни“. . . Стварно, свештени хлеб, који ми, причешћујући се, примамо као храну, представља хлеб живота, шта више, то је сам Живот, онај који је немогуће уништити — божански живот. Човек за столом једе обични хлеб и, прерађујући га у свом организму, претвара га у нешто живо. Напротив, у причешћу живо начело је сам евхаристијски хлеб, ми се укључујемо у њега и мењамо се у тој мери, у којој се заправо потчињавамо његовом утицају. Кад се гвожђе стави у ватру оно добије сјај и топлину огња и само постаје огњено, чувајући при

томе своју особину гвожђа. Нешто слично дешава се и са хришћанином, који се причешћује телом Христовим. Он постаје „једнокрван“ са Христом — „ураста у Христа“. И тада он живи божанственим животом. Због тога је Свети апостол Павле и могао да каже: „Више не живим ја, већ у мени живи Христос“.

Евхаристија је сусрет хришћана, скуп деце једне породице, деце Божје, која се окупља око једног свог представника, тј. свештеника. Он је не само њихов представник већ, вршећи богослужење, наставља дело Христово.

Христос не присуствује том породичном скупу — под видом хлеба и вина — без одређеног циља и смисла. Хлеб и вино, сами по себи, представљају симболе јединства: хлеб се прави од великог броја зрна, самљевених, замешених и помешаних са квасцем у тесто, које представља једну целину. Вино се цеди из мноштва заједно скупљених зрна грожђа. Тако се и сви хришћани сједињују у једно велико тело, чија је глава Христос. Хришћанин — то је једна душа у једном телу и Бог у тој души. Због тога један поток божанственог живота тече у свим хришћанима, образујући једно једино тело — сагласно поређењу Светог апостола Павла (Христос глава — хришћани удови), а такође и поређењу које даје сам Христос (чокот и његове лозе, у којима тече један исти сок). Та заједница божанског живота постаје још тешња благодарећи причешћу хришћана на Литургији. Хришћани тада пију директно из божанског извора. У њих улази божански живот и ураста љубав према ближњему.

Да кажемо и ово: два хришћанина, који припадају различитим народима, различитим расама, различитим друштвеним класама, који се чак боре један против другог у рату, ипак су међу собом тешње сједињени, него ли чланови једне исте незнабожачке фамилије, без обзира на крвне везе које ту породицу везују. Нека је један хришћанин на северном полу а други на екватору, нека их раздваја и 20 векова историје — у њима је, као у ученицима Христовим, један исти божански живот: они представљају јединство. Ето објашњења потпуне хришћанске саборности, истинског сведочанства.

Радост што нас Бог Отац љуби, уверење у спасење и сазнање правог смисла нашег живота на земљи, одушевљење при помисли на предстојећу есхатолошку свечаност и чврста нада да ћемо се поново срести у дому Очевог на небу — ето чиме се објашњавају радосне песме хришћана за време Литургије, светле и златом украшене свештене одежде, ето зашто се и верници труде да тада буду што лепше обучени, зашто су храмови велелепни и украшени у свим деловима, зашто свечано звоне звона, зашто се обреди врше свечано и у побожности, у облацима тамјана, уз песме које испуњавају душе народа, који једним срцем изражава своје надање.

Свети апостоли и њихови наследници раширили су науку Христову по целом свету. Народ Божји је расејан по целој земљи. Хришћана има на леденом Арктику и у тропској Африци, у најудаљенијим крајевима Кине и на свим разбацаним острвима Оцеаније. Многе хришћанске породице су растављене, расејане широм света у потрази за послом или као последица ратова и личних несрећа. На Литургији, ма где се

она служила у велелепној катедрали или најскромнијој сеоској црквици, на црквеном сабору, у присуству самог патријарха, или тајно у концентрационом логору или у тамници — увек долази до сусрета целог народа Божјег, који све духовно присуствује приношењу бескрајне жртве, који се у том жртвоприношењу сједињује. Тамо где је Христос, тамо су и сви његови чланови (удови), тамо је и цело тело Његово.

Скупивши се, на тај начин, народ Божји слуша поуке пастира, које изражавају заједничке жеље и духовно расположење целог скупа (то су: проповед свештеника и упутства која он даје). Народ Божји прониче у старе богослужбене текстове, које су саставили оснивачи првих хришћанских заједница или најновија саопштења и посланице савремене црквене власти. Цео скуп сложено потврђује прозбе, које произноси свештенослужитељ, одговарајући као из једних груди: „Амин!“, „нека тако буде“ или „Госпoде, помиљуј!“ Он заједно са свештеником узноси хвалу Богу, од којих неке представљају праве победне химне Светој Тројици. Сви учесници Божанствене литургије сливају се у једно одушевљење, потврђујући велике хришћанске истине при читању Символа вере итд. Неисказано велика утеха проистиче из Литургије, где настаје тај заједнички сусрет народа Божјег, који исповеда једну веру и једну наду.

Евхаристијска општина са својим схватањем Евхаристије као ВЕЧЕРЕ, са својим најбитнијим елементима, који су материјални а не спиритуални, са својим јектенијама и молитвама, у којима материјалне потребе човека налазе свакодневно своје место, представља један знак саборног погледа на биће и егзистенцију, у којој никаква дуалистичка дихотомија не може бити прихваћена. Човек и свет чине своје хармонично јединство. Једна еклисиолошка саборност, у светлости евхаристијске општине претпоставља и једну саборну везију постојања уопште.

Народ Божји се не састоји само од оних који су тренутно на земљи. Мноштво његових чланова је стигло у дом Очевог на небесима. Самим тим у Евхаристији настаје таква заједница која стоји изван времена и изван простора.

Литургија, на крају, представља предворје неба, она сама је — породица (заједница) вечног живота. Хлеб, који се на тој породичној вечери дели међу верујућима, упућује мисли ка небу. Тело Христово је тело Васкрслог, Који живи вечним животом и Који нас води са собом. „Ко буде јео од тог хлеба — говори Христос — неће умрети до века и ја ћу га васкрснути у последњи дан... у живот вечни“...

Васкрсло тело Христово непрестано привлачи к себи наше људске душе, чак и после наше физичке смрти, зато што се ми већ у овом животу причешћујемо тела и крви Господње. Захваљујући причешћу, Литургија представља семе бесмртности, семе живота у слави, које се увлачи чак и у наше тело.

Треба коначно знати да је Литургија, као породично, саборно сједињење свих хришћана, увек ствар целе заједнице. Зато нико не може ту заједничку својину да присвоји само за себе лично. Кад нека породица поручује заупокојену Литургију, за своје упокојене сроднике, та породица не стиче никако право да ту Литургију сматра за своје власништво. Жртвоприношење Христа, које се врши на Литургији,

врши се, пре свега, у славу Божју и за добро хришћанског народа, распрострањеног по целој земљи. Зато нико не може да „купи“ Литургију за себе. Духовне дарове, који проистичу из Литургије, распоређује сам Бог. Евхаристија је била, јесте и биће центар хришћанског живота. Ако је у наше време евхаристијски живот у неколико и ослабио, ако је знање о Евхаристији у народу минимално, ако се према Литургији често односимо као према обичном обреду, то ипак не значи да је Евхаристија, као жртва и као тајна, изгубила свој смисао, да тајна Светог тела и крви престаје да буде гаранција среће на земљи и залог вечног живота. И, као што је Евхаристија центар хришћанског живота, тако је и Литургија центар свих богослужбених чинова. Израз „Литургија“ означава, као и у свом хришћанском значењу, заједнички задатак народа Божјег, а то је општење једних с другима у вери и љубави и њихово јединство са Христом. Ово се јединство остварује кад они примају евхаристијски хлеб и вино претворене у тело и крв Христову дејством Светога Духа кога хришћанска заједница призива кроз епископа или свештеника. Сем тога, овај израз показује јединство тела хришћанске заједнице јединство усавршено заједницом са Христом који је глава те заједнице. Тај израз такође указује на задатак тела, које себе приноси на жртву Богу за живот и спасење света. Због свега овога вршење Евхаристије у Православној цркви никада није било само „анамнеза“ Тајне вечере Христове, меморијално спомињање (комеморација, као код Калвиниста) или просто понављање Тајне вечере Христове у смислу успомене на Христову жртву, него актуелизовање и литургијско присуство за нас у Цркви *hic et nunc* (овде и сада) целокупног дела Христовог, укључујући и евхаристолошку реалност Царства небеског: „Сећајући се ове спасоносне запосвести (тј. „Ово чините у мој спомен!“) и свега што је за нас учињено — крста, гроба, тридневног васкрсења, вазнесења на небо, седења с десне стране Оца, другог и славног доласка, Твоје од Твојих дарова Теби приносимо ради свега и за све... и призивамо Те и молимо и преклињемо: ниспошљи Духа Твога Светога на нас и на ове свете дарове, и учини овај хлеб тело Христа Твога... и чашу ову крв Христа Твога, претварајући их Духом Твојим Светим да буду нама који се причешћујемо на освећење душе, на отпуштање грехова, на заједницу Духа Твога Светога, на испуњење Царства небеског“ итд.

О есхатолошком карактеру Евхаристије говори и древни хришћански спис „Дидахи“. „Хлеб Евхаристије разасут по планинама и пољима физичког света, сакупљен у јединствени евхаристијски хлеб, представља суштину Божје Цркве, образоване сакупљањем деце Царства од једног до другог краја света“. Есхатолошки значај Литургије може да се разуме као кључ, којим се може отворити садржина тајне и, између осталог, разазнати Цркву као евхаристијску заједницу, послану да, помоћу Духа Светог, прошири Царство Божје у свету.

Евхаристија, дакле, представља верника „на једном месту“. То је очигледно већ у апостолском добу. Поводом вршења Вечере Господње апостол Павле пише Коринћанима: „Чаша благослова коју благосиљамо није ли заједница крви Христове? Хлеб који ломимо није ли заједница тјела Христова? Јер је један хлеб, једно смо тјело многи, пошто се сви од једног хлеба причешћујемо“. Само адресирање посланица

апостола Павла „Цркви Божјој која је у Коринту' или у Солуну указује, уствари на евхаристијски спуп верних у Коринту или Солуну, на коме се та посланица имала прочитати. У сазнању, дакле, апостола Павла и првих хришћана Црква као заједница (кинониа) и тело (сома) Христово, поистовећује се са Евхаристијом као „заједницом (кинониа) тела и крви Христове“. О овом самосазнању и свести прве Цркве Христове о себи, такође нам сведоче и други текстови апостола Павла, а исто тако и текстови Светог Игњатија Богоносца из прве поапостолске генерације. „Јер је један хљеб, једно смо тело многи, пошто се сви од једнога хљеба причешћујемо“ — у овом фундаменталном евхаристијско-есхатолошком тексту апостола Павла основна је истина та да „многи“, тј. сви верујући сачињавају „једно тело“ које се поистовећује са „једним хлебом“ Евхаристије, којим се ови „многи“ причешћују. Избор јединства верујућих са Христом и међусобно је „један хлеб“ Евхаристије, који је тело Христово и, причешћујући се њиме, сви сабрани верни постају тело Христово — Црква. У истом духу пише и Свети Игњатије: „Старајте се само о једној Евхаристији, јер је једно тело Господа нашега Исуса Христа и једна чаша за сједињење крви Његове, као што је један епископ, и с њим презвитери и ђакони“.

Из овога произилази да без овога скупа хришћанске заједнице, или без чланова тела чија је глава Христос, тело не може бити принето, Евхаристија не може да се служи. Према томе, сама природа Цркве је евхаристична. Црква је тело Христово. Евхаристија је такође тело Христово. Зато без Евхаристије нема ни шрквености, а Евхаристија је немогућна без Цркве. Евхаристија пак, као и све друге Свете тајне, не може се замислити без освећујуће силе Духа Светога. Другим речима, Христова тајна остварена је у свету пневматички. Као што Дух Свети дејствује у оваплоћењу и васкрсењу Христовом, тако дејствује и у Евхаристији. Доследно томе, можемо да разумемо да Дух Свети није посредник између Цркве и Христа, већ да је Он управо сила која покреће и остварује Христову тајну у историји. Молитва епиклезе такође указује да се дејство Светога Духа не односи само на евхаристијске елементе на часној трпези, већ „на нас“, Божји народ најпре, а затим „на предложене дарове“. Дух Свети омогућава молитвеној заједници и сваком њеном члану да постигне богатију духовност и да остане у јединству са другима, те да достојно може да приступи и прими хлеб и живо тело Христово и крв Његову.

Свештеник, а са њим и цео молитвени скуп и сваки верник посебно, дужни су да сав свој молитвени живот усредсреде на Евхаристију. Зато Литургија и евхаристијски живот нису и не могу бити ограничени читањем спискова за здравље живих и покој душе умрлих. Евхаристијски живот се не састоји у једноставном стајању у цркви, у присуствовању богослужењу, у слушању црквених песама и хорова. Верник треба, не само да присуствује, већ да активно, молитвено преживљава Литургију, голготску драму и да се причешћује.

Тајну Евхаристије Христос је установио на Тајној вечери и предао је апостолима, уз заповест: „Ово чините за мој спомен!“, као најдрагоценији аманет. Међутим, Христос је много пре Тајне вечере почео припремати људе за ову, човековом уму, несхватљиву тајну. Пре преобра-

жења и уласка у Јерусалим Христос је произнео у Капернаумској зборници своју проповед о Хлебу живота. У њој Христос јасно наглашава да није старозаветна мана залог вечног живота, већ Христос — Хлеб који је сишао с неба (Јн. 6, 41) из чега произилазе две главне мисли у Христовим речима: Евхаристија васкрсава оне који се њоме причешћују и Евхаристија је саборно јединство оних који се њоме причешћују и тако постају тајанствено тело Христово. даје се за живот света и они који га једу живеће вечно (6, 51), а онај који не буде јео тело Сина човечјег и пио Његову крв, неће имати живота у себи (5, 53). „Ко једе моје тело и пије крв моју има живот вечни и ја ћу га васкрснути у последњи дан“ (6, 54).

Свети Јован Златоусти овако говори: „У Старом завету је било обећање дуговечности, а сада се обећава не обична дуговечност, већ живот који нема краја“. На тај начин Евхаристија је једина наша стварна веза са светом умрлих. Причешћујући се тела и крви Христове, ми ступамо у тешњи однос са упокојеним причесницима ове Свете тајне. У нашем чину проскомидије овај однос, са светом упокојених, још више је потенциран благодарећи молитвеном помињању имена живих и умрлих, при вађењу честица, а затим при сипању честица у путир, сједињујући их са крвљу Христовом, уз речи: „Омиј, Господе светом Крвљу Твојом, грехе свих овде поменутих молитвама светих Твојих“. Овим Црква исповеда литургијско уверење у општење са светима као и у евхаристијску саборност Цркве. Из овога, даље, следује и друга особеност Евхаристије. Капернаумска беседа показује ЦРКВЕНОСТ ЕВХАРИСТИЈЕ. „Који једе моје тело и пије моју крв остаје у мени и ја у њему“ (6, 56). Сваки онај који се причешћује светим тајнама постаје члан мистичног тела Христовог, тј. Цркве. Евхаристија је тело Христово, а Црква је, по Светом апостолу Павлу, такође тело Христово (Еф. 4, 15—16; Кол. 1, 24). Другим речима, нема Евхаристије ван Цркве, јер нема тела ван тела и Црква не може бити без Евхаристије. Због тога је немогуће бити члан Цркве а не причешћивати се оним што је тело Христово или Црква. Зато, присуствовање Литургији захтева учешће у причешћу. Нажалост, причешће је данас постало један вид поштовања и пијетета према Богу. Верници се причешћују после исповести, а исповедају се, углавном, једном годишње, а некад и ређе. Напротив, причешће мора бити једини израз живота са Црквом. Онај ко се не причешћује, не може се сматрати чланом Цркве. Нецрквеност, па чак и антицрквеност савременог хришћанског друштва у многама се објашњава одсуством правилног литургијског живота код верника.

Већ на првим страницама катихизиса прочитали смо да је Црква продужетак Христове мисије на земљи и да је то заједница људи, сједињених заједничком вером у Исуса Христа итд. Међутим, Црква не може бити сведена у те законско-административне оквире. Бити члан једне парохије, учествовати у њеном раду, давати своје прилоге, још не значи, само по себи, живети са Црквом. Треба живо, реално, конкретно учествовати у животу Цркве, тј. у животу тајанственог Тела Христовог. Треба бити део, живи део тога тела, јер је глава тога тела сам Господ Исус Христос.

Литургија треба да прожима цео наш живот. Црква приноси на Литургији благодарност Богу: „за све што знамо и не знамо, за видљива и невидљива добра која су нам учињена“ и „због свега и за све“. Свештеник, по речима молитве Светог Амвросија Миланског, коју свештеник чита припремајући се за Свету Литургију „ПРИНОСИ БОГУ ЉУДСКЕ БРИГЕ, УЗДАХЕ ЗАРОБЉЕНИХ, СТРАДАЊА УБОГИХ, БРИГЕ ПУТУЈУЋИХ, ЖАЛОСТИ НЕМОЋНИХ, СЛАБОСТИ СТАРИХ, ПЛАЧ ДЕЦЕ, ЗАВЕТЕ ДЕВИЦА, МОЛИТВЕ УДОВИЦА И ТРАЖЕЊА СИРОМАШНИХ“.

Но, иако са односом савремених верника према Евхаристији не можемо бити задовољни, ипак не морамо бити ни за повратак (као једино могуће решење) на евхаристијски живот старе Цркве, већ за потребе савременог човека и за савремени израз јединства са Христом и људима међусобно. Евхаристија је и данас најпогоднија за реално јединство свих људи. На свим крајевима света, истовремено и непрекидно, људи се причешћују једним телом Христовим. Не тврдимо да ће нас Христос спасавати и поред наше воље и мимо нашег учешћа, али верујемо у спасоносну моћ тела и крви. Свети Максим Исповедник о томе каже: „Света Црква се јавља као образ праобраза, која у односу на нас свршава дела, слична делима Божјим. Јер, како је велики број људи, жена и деце, који су одељени једни од других и веома се много међусобно разликују спољашњим изгледом, пореклом, језиком, исто као и начином живота, узрастом и схватањима, навикама и наравима, и врстом посла, способностима и личним достојанствима и спољашњим положајима, карактером и душевним стањима, — тако је велики број и тако је разнообразан начин рођених кроз Цркву и кроз њу формираних и обновљених духом. Свима једнако Црква саопштава и дарује један циљ и назначење“.

Евхаристијско јединство (саборност), по Николи Кавасили, није симболичко, већ се појављује — као што од срца зависе делови тела, од корена дрвета његове гране или од винове лозе њени гроздови. „Јер овде није само заједница назива или аналогија сличности, већ реална (прагматичка) истоветност... У суштини, та тајна је тело и крв Христова и за Цркву Христову они су истинита храна и пиће. Црква, која се њима причешћује, не претвара их у људско тело, како се то дешава са обичном храном, већ се сама претвара у њих, где више (божанско) побеђује природно“. Даље се позива на Павлову Прву посланицу Коринћанима (12, 27), где се каже да смо ми „тело Христово, а поједина но удови“ и да то треба схватити. По Дионисију Ареопагиту „по стављању дарова на божански жртвеник кроз њих се Христос показује и даје се ради сједињења, предстоји му непосредни савез светих, који означава њихово неразделиво сједињење са њим натприродног и свештеног јединства.“ Литургија, као богослужење заједнице, у целом свом чину потенцира неопходност најтешњег савеза, да би се бескрвна жртва могла достојно принети и да би донела спасоносне плодове. Пољубац мира се заснива на Христовој заповести о помирењу са братом пре приношења дара на олтар (Мт. 5, 23) и показује потпуно духовно помирење међу верницима пред приношење бескрвне жртве. Он представља и потпуно духовно јединство и једномислије. Због тога се одмах после целива мира чита Символ вере, као доказ догматског јединства. Никакво црквено мо-

љење, а поготово Евхаристија, не могу се вршити ако међу верницима нема потпуног духовног јединства. Евхаристијско јединство може се извршити само „једним устима и једним срцем, у једној вери, у сагласности догмата, у једнаком погледу на основна питања вере и морала“. У овом контексту треба схватити и свагдашње одбијање Православне цркве на Истоку, од почетка до данас, да прихвати било какав »intercommunion« са неправославнима, од ње одвојеним црквама или хришћанским заједницама. Ово пре свега зато што центар и највиши израз јединства Цркве јесте Света Евхаристија, а то значи да евхаристијско јединство укључује у себе и свако друго јединство: у вери, у Духу Светом, у благодати, у љубави, у светости живота, у молитви (богослужењу), у саборној организацији и општем животу Цркве Божје у свету. Друго, што Евхаристија никада и никако не може бити средство сједињења и јединства хришћана, него увек и свагда — циљ, јер је Евхаристија Цркве есхатолошко јављање пуноће Царства Божјег нама људима у свету и историји, јављање и оваплоћење последње тајне Божје о свету и човеку — тајне свецелог Христа као Богочовека, као Цркве. Зато је православна есхатологија на Истоку увек била евхаристијска (не „универзалистичка“ „римоцентрична“ или „екуменска“), јер је она хриштолошка, плевматолошка и богоцентрична, хриштоцентрична, како је то лепо формулисао о. Атанасије (Јевтић).

Непосредно иза молитве епиклезе долазе деизисне молитве, посредничке. У овим молитвама Евхаристија се јасно пројављује не само као тајна Светог тела и крви, припремљена за причешће и освећење верника, него и као жртва, као понављање и сећање на голготску жртву. Ова се жртва приноси „ради свега и за све“. Све људске потребе сједињују се у овом жртвоприношењу. Треба само пажљиво прочитати „деизисну молитву“ у Литургији Светог Василија Великог, па видети да нема ни једног момента човековог живота, ни једне ситуације у којој би се човек могао наћи, а да то није узнесено пред престо Божји. У евхаристијском жртвоприношењу свештеник благодари, моли, посредује и умилостивљава. Евхаристијска жртва се приноси за живе и за упокојене, за Цркву на земљи и на небу. У њој се сједињују наше молитве за оне који живе на земљи и за покој и опроштај грехова оних који су из овога живота прешли у други. Посредничке молитве сачињавају целину са Каноном Евхаристије и произилазе непосредно из молитава епиклезе. Одмах после претварања дарова, после тога како је Дух Свети сишао и осветио дарове, свештеник почиње да чита посредничку молитву за цео свет, за целу Цркву. Он стоји пред Богом као заступник целе васељене.

Кад свештеник, подижући агнец, говори: „Светиња светима“, он тиме позива целу Цркву на потпуно јединство. Јер се у причешћу верника показује евхаристијска природа Цркве. Црква је тело Христово, а Евхаристија је такође тело Христово. Зато Црква и има ову евхаристијску природу. Изван Цркве нема Евхаристије, а без Евхаристије нема Цркве, нема ни црквености, не може бити црквеног јединства. Причешће је сједињење са мистичним телом Цркве. Верни се у Евхаристији сједињују са Христом као главом Цркве у једно тело — у Свету Цркву. И као што је глава света, тако је и тело и оно освећује све делове тога

тела. У древној Цркви се говорило, да онај ко се не причешћује сваке недеље, сам себе одлучује од Светог тела Цркве. Само онај ко се причешћује, тај живи са Црквом, а не онај ко је са њом само доктринарно везан.

Причешће је виши моменат Евхаристије. Оно се јавља као коначни циљ ове Свете тајне. Претварање хлеба и вина у тело и крв Христову врши се не ради самог претварања, већ искључиво ради причешћивања свештеника и верника. У томе се састоји и испољава евхаристичност, саборност Цркве. Сама реч ПРИЧЕШЋЕ показује нарочиту везу, јединство које настаје међу верницима и са Христом. Свети Јован Златоусти каже да се верници, причешћујући се телом Христовим, сједињују једни са другима и са Христом, јер ово причешће је далеко више и јаче него обичан савез. „Зашто ја говорим о заједници, кинониа? Зато што смо ми баш то тело Христово. Шта је хлеб? Тело Христово. Чиме се врши причешће? Телом Христовим. И нису многа тела, већ једно тело“. И даље он то објашњава на једном примеру: од много зрна пшенице прави се један хлеб. Многи причасници сачињавају једно тело Христово, тј. Његову Цркву. У осталим Светим тајнама верни добијају благодатне дарове Духа Светога, а у Тајни причешћа они примају у себе самога Господара свих духовних блага, сједињују се с Њим вечним савезом и постају „учесници Његове божанске природе“ (2. Петр. 1, 4). „Под видом хлеба даје се теби тело“, говори Кирило Јерусалимски, „а под видом вина даје се теби крв да, сјединивши се са телом и крвљу Христовом, будеш Његов сателесник и сакрвник. На тај начин постајемо и христосноци, јер се у наше удове раздељује тело и крв Христова“.

Кроз причешће долазимо у заједницу са Христом и једни са другима, као удови једне тајанствене главе, једући сви једно тело и пијући једну крв нашег Спаситеља (1. Кор. 10, 16—17). Причешће божанским тајнама назива се заједница, собрање, зато што нам дарује јединство са Христом и чини нас учесницима Царства Божје. „Заједница се назива и јесте заиста то, јер се ми на тај начин сједињујемо са Христом и постајемо учесници тела и божанства Његова, сједињујемо се са Христом и једни са другима. И тако, пошто се причешћујемо једним хлебом, то сви постајемо једно тело Христово и једна крв Његова, постајемо удови један другог, сателесни Христу постајемо“, говори Свети Јован Дамаскин. Због тога се Литургија понекад назива „скуп светих“, но тај назив она не добија зато што се на њој скупља народ, како би то неко могао помислити, већ због сједињења са једним Богом.

Христос је рекао за хлеб: „Ово је тело моје“, зато је и стварно претворио овај хлеб у тело своје, које је принео на жртву (Пс. 39, 7—9) за цео свет. Зато је и заповедио својим ученицима да се њиме причешћују, као жртвом благодарности, припремљеном огњем божанствене љубави на олтару вечне правде целом свету за жртвено јело (Јн. 6, 33, 41). „Узмите једите, ово је тело моје!“ „Пијте из ње сви, ово је крв моја!“ Чашом Христос установљава нови савез или договор човека са Богом о опроштењу грехова, а и о наслеђу вечног живота, за веру у Христове заслуге. Осветивши вино, принесеним над њим молитвама Оцу, у своју крв, заповедио је својим ученицима, који су тога момента ступали преко Христа у Нови завет са Богом, а преко њих и свим верницима, у тајни

Његовог искљупљења, да се причешћују из те спасоносне чаше: „Пијте из ње сви, ово је крв моја“, да би их кроз то учинио учасницима плодова, добијених кроз страдање и смрт Његову. Дакле, Евхаристија се може посматрати као жртва и као тајна. Као жртва заснива се на продуживању и понављању Христове голготске жртве, кад се на Служби Божјој жртвују бескрвни дарови — хлеб и вино — и претварају у истинито тело и крв Христову. Евхаристија као тајна заснива се на Христовој заповести, коју је дао апостолима на Тајној вечери: „Узмите једите, ово је тело моје које се за вас ломи . . . Пијте из ове чаше сви ово је крв моја новог завета, која се за вас и за многе пролива . . . Ово учините у мој спомен!“ Речи ове заповести слушамо на свакој Служби Божјој.

Жртва и тајна чине у Литургији нераздвојну целину. Бескрвна жртва се не приноси само ради жртвовања, и претварања хлеба и вина у тело и крв Христову, **ВЕЋ ИСКЉУЧИВО РАДИ ПРИЧЕШЋИВАЊА**. Христос није дао заповест да у Његов спомен само узносимо на олтар дарове (хлеб и вино), већ да **СВИ ЈЕДЕМО И ПИЈЕМО ОД ЊЕГОВОГ ПРОСЛАВЉЕНОГ ТЕЛА**. Ко се не причешћује неће имати вечни живот (Јован 6, 53), неће бити у заједници са Христом.

„Евхаристијска општина“ доживљава своју пуноћу, своју саборност кроз епископа, који је глава те општине. Он је то по овлаштењу добијеном од Христа, преко апостола, кроз апостолско прејемство. Али, то прејемство не иде са једног апостола на једног епископа, на пример, у једном месту (Египту, Јерусалиму, Риму). Апостолско прејемство сваког епископа води свој континуитет од свих апостола. И зато је сваки епископ саодговоран за целу Цркву Христову.

Но, евхаристијска саборност се не би могла у потпуности остварити, ако и презвитери (старешине) не би имали право и могућност да кроз Евхаристију остварују, у свом домену, ту саборност, заједницу. Они то право добијају од епископа, који их је рукоположио на одређену парохију. И као што хиротонија епископа, кроз наречење, мора садржати постављење на одређену епархију, дакле „евхаристијску општину“ (код викарних епископа мора се назначити бар историјска епархија), тако и рукоположење за презвитера мора бити „адресирано“ на конкретну парохију. То значи да презвитер, благословом и овлаштењем епископа, стоји на челу једне „евхаристијске општине, на првом месту кроз антиминс, који је осветио надлежни епархијски архијереј и без кога се не може служити Литургија, што опет значи да се не може постићи евхаристијска заједница. Ту зависност презвитерског служења од епископа, као главе једне „евхаристијске општине“, показују неке помесне цркве, као Румунска на пример, на тај начин што нови епископ, по доласку на катедру, шаље свим парохиским свештеницима нови антиминс, са својим потписом и који је он осветио.

Коначно, ако се евхаристијска саборност постиже активним учешћем у телу и крви Христовој, тј. у вишем моменту Евхаристије, у причешћу, онда је сасвим јасно да одговорност за постизање саборности лежи на основној евхаристијској заједници — парохии, односно на ономе ко је ту овлаштен да тај евхаристијски живот организује — на свештенику. Значи, у крајњој линији, свештеник је и најодговорнији за остварење евхаристијске заједнице, саборности. И сад, пошто је на овом скупу и

највише тих одговорних, то би у предстојећој дискусији требало потражити могућности за укључивање што већег броја оних који су то крштењем заслужили, у евхаристијску заједницу, у саборну заједницу. Верујем да се сваки од нас свештеника нелагодно осећа, када са путиром излази на двери и позива вернике да „Са страхом Божјим, вером и љубављу приступе“ причешћу, а нико се не одазива. Нико не изражава спремност за пуно и активно ступање у евхаристијску заједницу. А малопре смо констатовали да је причешће виши моменат Евхаристије, њен крајњи циљ. Тако нас Света Евхаристија суди све. Ипак, настојимо да евхаристијску саборност обновимо. Навешћу један пример из Дијаспоре.

На редовној веронауци у школи, код нас, једна од најзаступљенијих тема је настојање да деца схвате да треба да се укључе у богослужбено-евхаристијски живот парохије, најпре упознавањем са Светом литургијом. Из тога је произашла и систематска припрема за причешће деце, које се код нас врши прве недеље јула, у току Петровског поста, а у вези је и са завршетком школске године и благодарјењем.

Служимо на српском језику. Не само Литургију, већ и све остале свете тајне и молитвословља.

Користим прилику да од срца поздравим излазак из штампе званичног превода Служебника. Мислим да сада и најупорнији заговорници црквенословенског језика у богослужењу, треба да попусте, да прихвате овај дар Цркве и да се њиме обилно користе, на добро и заједницу поверене им пастве.

S u m m a r y

Archpriest Dušan Kolundžić

CATHOLICITY AND EUCHARIST

The author emphasises the evergreen significance of this outspoken Orthodox theme. The Church is eucharistic by nature, and the source of her catholicity is to be found just there. The Eucharist is the gathering of God's children in Christ the Son of God. For that reason, the Liturgy in the Orthodox Church is the conciliar community of all Christians as one family.

The whole life of Christians in the Church is concentrated in Eucharist, and every Christian activity in the world rises from it. For us Orthodox, the catholicity has been granted in the very heart of the Church, in the Liturgy, but one has to intimate that conciliar consciousness and feelings in our everyday life.

Прогойерней Душан Колунджичь

СОБОРНОСТЬ И ЕВХАРИСТИЯ

Автор указивает на оригинальность этой особой православной темы. Церковны имеет евхаристичку природу и здесь источник её соборности. Евхаристия есть собрание детей Божьих во Христе, Сыне Божиим. Поэтому Литургия сссссссютдилтийбегвое.-а

Православной Церкви есть собор, и соборное служение, всех христиан как одной целой семьи. Вся жизнь христиан в Церкви сосредоточена в Евхаристии и из нея исходит вся христианская деятельность и мисия в миру. Нам православным дана соборность в самом сердце Церкви, в Литургии, но нужно оживлять то соборное сознание и чувство в нас повседневно. Автор тоже через евхаристическу жизнь и практику Православной Церкви.